

Bevezető gyanánt...

Igari Antal megyei főépítész

Egy régóta várt kiadványt tarthat kezében a kíváncsi olvasó. Számtalan érdekes és tanulságos történetet, szakmailag gazdag és emberileg, történelmileg fordulatos életpályát ismerhetnek meg, értő tolmácsolásban, ízléses, jól áttekinthető szerkesztésben.

Ehhez pedig jogosan egy olyan bevezetőt várhatnak, amelyben kellő alaposággal és tárgyilagossággal elhivatottságunkról, szakmaszeretetünkről is szó esik. Igyekszem ezen elvárásnak eleget tenni, azonban ennek során minden bizonnyal kiütközik érthető módon való elfogultságom is.

Megyénk mérnökeinek és építészeinek összefogása eredményeként sikerült számos Fejér megyében született, illetve ott tevékenykedő egykori mérnökök életrajzait, életművét összegyűjteni. Szép példája ez az együttműködésnek: építőmérnök, útépítőmérnök, geodéta, bányamérnök, építész, épületgépész stb. egy közös cél érdekében együtt dolgoztak. Most nem egy újabb épület a munka eredménye, hanem a szakma dicsérete, népszerűsítése, amely napjainkban különösen fontos feladat. Mindannyian mérnöknek valljuk magunkat, bármikor és bármilyen iskolát végeztünk, félretéve szakmai féltékenységet, esetleges felsőbbrendűségi tudatot. A megyénkért sokat tett neves elődeik előtt így tisztelegnek a műszaki életben ugyancsak meghatározó szerepet vállaló utódaik. Az egyes mérnökök bemutatása mintegy két évszázad kiemelkedő műszaki tevékenységét öleli fel. Minden szerző igyekezett, - jó mérnökhöz illően, - a fellelhető dokumentumoknak utánajárni, azokat minél teljesebb mértékben ismertetni, és ennek során elődeinket, mint alkotó embert is bemutatni. Sokak esetében azonban túlzás elődről beszélni, ugyanis több esetben egykori munkatársról, szakmai példaképről, tanítómesterről vagy éppenséggel személyes barátról szól a megemlékezés. Ebből következően az előírászerű hitelesség, a szükséges pontosság óhatatlanul némi elfogultsággal párosul több életrajz szerzője esetében. Ez azonban nem volt kárára egyiknek sem, hanem inkább életszerűbbé, közvetlenebbé, végső soron valóban példaértékűvé tette.

A könyvben szereplők külön-külön és együttesen is Fejér megye életében jelentős szerepet tölthettek be, akárcsak azok a névtelenek, akik mintegy kétezer év alatt oly sok műszaki alkotást létrehoztak ezen a területen. Időben és térben nem lehet teljes pontossággal lehatárolni tevékenységük határait.

Érdekes eredményre vezet egy kicsit eljátszani az alábbi gondolattal: melyek voltak azok a korok és jelentősebb műszaki alkotások, amelyek egykoron, és esetleg napjainkig hatóan meghatározó részei voltak Fejér megye történetének. Hiszen mi mérnökök büszkén valljuk, hogy az általunk megálmodott és megvalósított létesítmények (épületek, utak, hidak stb.) több száz évre meghatározzák saját és utódaink életét, környezetünket. Az előbbiekre válaszul bizonyára sajátos szemlélettel, némileg önkényesen kiválasztva négy nagyobb csomópontját választottam ki Fejér megyében a mérnöki tevékenységnek. Ezeknél a részt vevő műszakiak szerepe, ismertsége, társadalmi helyzete igencsak változékony volt, akárcsak az őket körülvevő társadalom, valamint az általuk létrehozott mű fizikai állapota. Az alkotások és velük együtt alkotóik elismertsége különböző korokban jelentősen ingadozott. Elmondhatjuk azonban, hogy napjainkban – a megszépítő idő távlatából is – egyre inkább elismeréssel tekintenek rájuk. Az egykori esetleges negatív etnikai, politikai, gazdasági megítélésük már a múlté.

Az első meghatározó kor a Római Birodalomé. Pannónia, benne a mai Fejér me-

gye területének katonai megszállása Augustus idején történt, majd Kr. u. 50 körül Claudius idején szervezték meg a közigazgatást. Ekkor kezdődött meg a terület átszelő utak építése, majd a limes, azaz a határvédő vonal II. század elejéig tartó kiépítése, illetve azok folyamatos megerősítése a IV. századig. A megye területén, a Duna mellett három fa-föld katonai tábornot hoztak létre (Adony – Vetus Salina, Dunaújváros – Intercisa, Baracs – Annamatia), melyek között őrs- és jelzőtoronyok épültek. Az utak kereszteződésében nagyobb települések alakultak ki (Csákvár – Floriana). A provincia egyik legjelentősebb városa, Gorsium (a mai Tác határában) ugyancsak hasonló helyen jött létre, az itteni építkezések kezdete tartományi katonai alakulatok bevonásával Kr. u. 106-ra tehető. A különböző építkezésekhez szakkönyvek álltak rendelkezésre, amelyekben a típusalaprajzról kezdve minden felmerülő műszaki problémára előírást kaphatott az építőmester. A birodalomban minden város tervrajz alapján épült: azonos elvek szerint tűzték ki az utcahálózatát, ugyanazon funkciójú és ebből adódó méretű és szerkezetű épületeket (szentélyek, katonai, igazgatási és lakóépületek, vásárcsarnokok, fürdők) emeltek. A legtöbb helyen hasonló komforttal látták el azokat, jelentős közműépítményeket hoztak létre, víz- és csatornavezetékeket, valamint az egész birodalmat átszövő úthálózatot építettek ki. Ezekhez jól felkészült műszaki emberek álltak rendelkezésre, akiknek képzését államilag szervezték és finanszírozták, elsősorban a katonai alakulatoknál szolgáltak. A kor körülményeihez képest kellő anyagi és erkölcsi megbecsülésben részesültek, de még nem vált általánossá a nevük széleskörű megismerése. Ennek megfelelően Fejér megye területén nem maradt fenn egyetlen ókori „mérnök” neve sem.

Gorsium település romjai 1958-ban kerültek elő, majd attól kezdve a tervszerű ásatásoknak köszönhetően egyre jelentősebb részeit mutatták meg a nagyközönségnek.

A limes (ripa Pannonica) maradványainak megőrzése, minél szélesebb körben való megismertetése, turisztikai hasznosítása érdekében kezdeményezték azok egyetlen egységes világörökségi helyszíneként való bemutatását, az angliai és németországi példákat és eredményeket felhasználva.

Az egykori koronázó székesegyház, a „Mennybe felvett Szűz Mária” tiszteletére ajánlott prépostság

temploma és a köré épült város, Alba Regia a XI. századtól mintegy öt évszázadon keresztül az ország egyik kétségtelenül legfontosabb épületegyüttese volt. Ennek létrehozása is egy önállóan körülhatárolható jelentős mérnöki tevékenységet igényelt. Az építkezést 1018-ban lombard román stílusban kezdték meg, és 1031-ben már minden bizonnyal felszentelték a templomot. A kor szokásainak és a stílusnak megfelelően számtalan észak-itáliai pallér, kőfaragó dolgozhatott rajta, akiknek nevét nem őrizte meg az utókor. Ugyancsak ismeretlenek a hazai és más idegen földről, - a királyné származására és kíséretére való tekintettel valószínűleg Bajorországból, - származó mesterek. Ebben az időben jellemzően még nem vált teljesen szét a mai értelemben vett mérnöki és szakmunkási tevékenység. „A gyakorlat teszi a mestert” igazán erre volt érvényes. Az elkövetkező századokban többször átalakították, bővítették a bazilikát. Ez szinte állandó munkát adott az érintett szakembereknek, ennek ellenére nincs tudomásunk arról, hogy milyen, a templomépítéssel kapcsolatba hozható céhek, egyéb társulatok működtek a városban. Nyilván léteztek ilyenek, azonban az említett időszakban ezeket az adatokat nem tartották fontosnak megörökíteni az utókor számára. Ezzel szemben érthető módon sokkal jobban dokumentált a templom történelmi szerepe, közjogi, gazdasági helyzete, valamint a hozzá kapcsolódó uralkodók, főpap-

ság és főnemesség szerepe. Ugyanez mondható el a többi jelentős építményről (templomokról, palotákról), melyek többsége romként maradt meg, sőt néhány emlékét csak írott források őrizték meg, de helyüket nem ismerjük. A legépebben megmaradt épület, a Szent Anna kápolna alkotóinak nevét nem tudjuk, még az építtető személye is vitatott a különböző kutatók által képviselt álláspont szerint. A legjobban nyomon követhető a várfal helyzete és építésének kronológiája. Természetesen itt is sok rész napjainkban már csak romként létezik, azonban az eddig feltáratlan szakaszok korábbi katonai felmérések alapján viszonylag jól dokumentáltak. A XVI-XVIII. századi hadmérnökök közül többnek a neve már fennmaradt, közülük legismertebb La Vergne kapitányé. Ezen egyértelmű besoroláson túlmenően elmondható, hogy a vár 1601. évi erősítési munkáinak irányítása kapcsán Isolano várkapitány és helyettese, Wathay Ferenc is mérnöki tevékenységet folytatott. A vár erősítési munkái nem csupán a városfalak építéséből és helyreállításából álltak, hanem a Székesfehérvárt körülvevő mocsár szabályozásából, illetve a vizesárkok karbantartásából is.

A török hódoltság teljes cezúrát okozott a megye történelmében. Sok települése elpusztult, különösen a déli területei teljesen elnéptelenedtek, épületállománya megsemmisült. Szinte csak egyes erősített helyei, várai őrizték meg eredeti formájukat, funkciójukat. Székesfehérvár 1688-as végleges visszafoglalását követően a megye többi része is felszabadult a török uralom alól. A nemesség lakhelyeinek vonatkozásában azonban semmilyen folyamatosság nem maradt a középkor és az újkor között. Nem a korábbi nemesi családok települtek vissza, hanem a Habsburg-hű főurak kapták meg a megyében kialakult nagybirtokokat. A kiváló minőségű termőföld jelentette ebben az időben a legbiztosabb gazdasági alapot. Az ehhez csatlakozó társadalmi stabilizálódást is kihasználva a XVIII. század második felében kezdték meg a birtokközpontokban a többnyire nagyméretű kastélyok építését. Magyarország – beleértve a Trianon előtti határokat is – teljes területén arányait tekintve nem található ilyen sok főúri kastély, mint megyénkben. Az ország legnevesebb családjai több helyen is birtokosok voltak Fej-

érben: Zichyek, Batthyányak, Károlyiak, Esterházyak, Czirákyak, Nádasdyak, Festeticsek, Lambergerek, sőt a Habsburgok is. Az igazán meghatározó kastélyok a XIX. század 20-as, 30-as éveiben klasszicista, majd a XIX. század végén eklektikus (sokszor angol neogótikus) stílusban épültek vagy épültek át. A főurak természetesen a kor legismertebb építészeit alkalmazták, így sűrűn találkozhatunk Pollack Mihály, Fellner Jakab, Hild János, Hauszmann Alajos, Kasselik Fidél és Möller István

neve mellett a fehérvári származású Ybl Miklóssal, valamint Rieder Jánossal és Jakabbal. Az ő terveiket többnyire helyi mérnökök, pallérok irányításával ugyancsak helyi mesterek (kőműves, ács, asztalos, díszítőfestő, stukkókészítő, stb.) valósították meg. Ezzel is a megyében dolgozó műszakiak hírnevét öregbítették. Sajnos a II. világháború utáni gazdasági és politikai változások következtében ez a nagyon értékes épületállomány súlyosan károsodott, némelyiket visszafordíthatatlanul tönkretették. A gyökereiben megváltoztatott tulajdon- és funkcionális viszonyok miatt napjainkban is szinte szélmalomharcot vívnak az egykori tulajdonosok, a hatóságok, az önkormányzatok ezen nemzeti kincs (legalább az épületállomány) megmentéséért. Szerencsére a kastélyok és egykori létrehozóik megítélése mára pozitív irányban megváltozott, már nem egyoldalú politikai dön-

tések határozzák meg sorsukat.

A II. világháború után a legfontosabb feladat az ország egyik legtöbbet szenvedett és károsodott megyéjének helyreállítása volt. Ezzel egyidejűleg megkezdődött az új szövetségi rendszernek megfelelően a gazdaság jelentős átalakítása. A tervgazdálkodás meghirdetésével egyidejűleg az addigi agrár-ipari országból kívánták létrehozni a „vas és acél országát”. Ezzel kapcsolatban egy geopolitikai döntés alapján – déli országhatártól kellő távolságra, de a Dunán szállított szovjet vasércre alapozva – elkezdődött az ország legnagyobb beruházása, a Dunai

Vasmű és annak háttérét biztosító település megépítése. Dunapentele várossá nyilvánítása után 1951-1961 között Sztálinváros lett a neve, majd ezt követően Dunaújvárossá nevezték el. A város a környék gazdasági, közigazgatási és kulturális központjává vált. Egyes törekvések szerint Székesfehérvár klerikális, a korábbi feudális, királyi hagyományokat idéző szerepe miatt a megye székhelyét is az új szocialista városba kívánták áthelyezni. A város születésének ideje

ideológiailag és ehhez kapcsolódva építészeti-művészileg egyedülállóan izgalmas korszak volt, új és hatalmas feladatot jelentett a közreműködő műszaki értelmiségnek. Ők jelentős számban központilag előírt módon kerültek jövendő munka- és lakhelyükre. Major Máté, a kor meghatározó építészeti teoretikusa a modern építészet szocialista eszmeiségét kívánta a jövő irányzataként elfogadtatni. Ezzel szemben többen a szovjet minta alapján a modern építészetet hibásnak tartották, és az ún. szocialista realista művészetet kívánták létrehozni. Ennek megfogalmazott célja a „tartalmában szocialista, formájában nemzeti” művészet kialakítása volt. A város meghatározó építésze az érdekes társadalmi háttérrel és életúttal rendelkező Weiner Tibor volt. A nagyműveltségű, széles látókörű, kitűnő elméleti szakember fiatal és tehetséges munkatársakat választott maga mellé, ezzel is az összehangolt városkép kialakítását kívánta elérni. A mellette jelentős szerephez jutó kollégákról részletesen olvashatnak a könyv egyes életrajzai között.

Eljutottam képzeletbeli időutazásom végéhez, többnyire ismeretlen elődeink emlékét felidézve.

Kövessék szubjektív válogatásomat a szigorú életrajzi adatokra alapozott, műszaki tevékenységeket, létesítményeket bemutató, kollégáink kutató munkáját összegző tanulmányok. Ezzel a jelképes főhajtással tisztelgünk szakmánk Fejér megyében működött nagyjai előtt. Legyen ez mindannyiunk számára követendő példa: nemcsak elődeink felé a tisztelet jeleként, hanem kortársaink felé a megbecsülés és a minél gyakoribb és eredményesebb együttműködés reményében, hogy ezzel is egyre több maradandó értéket hozhassunk létre tágabb környezetünkben.